



Alevilik meselesi üzerine bazı düşünceler

Alevilik ve cemevleri konusunda bugüne kadar muhtelif yazılı ve görsel basın organlarında bizzat Alevi ve Sünni kanaat önderleri, entelektüelleri ve bilim adamları tarafından şu veya bu istikamette çeşitli görüşler, mütalaalar ve öneriler konuşuldu ve tartışıldı.

Geçen ay ise Fethullah Gülen adına Ankara'nın Mamak semtinde "Cami cemevi yan yana" adıyla tatbik mevkiine konulan proje Sünni ve Alevi kamuoyunun bir kısmı tarafından olumlu karşılandı, bir kısmı tarafından eleştirildi, hatta sertçe karşı çıkıldı. Fakat genelde bakıldığı zaman böyle bir projenin Türkiye'de "bazı dış ve iç mihraklar" tarafından çıkarılmak istendiği düşünülen Alevi-Sünni çatışmasına mükemmel bir cevap olduğu fikrinin ağır bastığı fark ediliyordu.

Yaklaşık 1990'lardan bu yana Sünni ve Alevi kanaat önderleri, bilim adamları veya Alevi vakıf ve dernek temsilcileri tarafından doğru yanlış istikamette tartışılan Alevilik meselesi, tıpkı Kürt meselesindeki gibi, daha önceleri olmadığı kadar şu son birkaç yıldır tam anlamıyla Türkiye gündemine oturdu. Her ne kadar Alevi kamuoyunun bir kesiminde hoş karşılanmasa, altında değişik amaçlar aransa ve hatta çeşitli gerekçelerle eleştirilse ve karşı çıkılsa da, siyasal iktidarın birkaç yıl evvel başlattığı Alevi çalıştaylarının "Kürt açılımı"yla birlikte Türkiye'nin demokratikleşme tarihinde bir ilk olarak yerini aldığı muhakkaktır. Bütün niyet

okumalara rağmen, beklenen şekilde olumlu sonuçlara ulaşmasa bile, bu yerin çok önemli olduğunu kabul etmek gerekir. Her iki açılımın da -belli rezervler koymak kaydıyla- siyasal iktidar tarafından sonuçlandırılmak istenmediği, kendi çıkarları için kullanıldığı şeklindeki spekülasyonlara itibar etmenin doğru olmadığını düşünüyoruz. Çünkü nasıl sonuçlanacağı önceden kestirilemeyen tehlikeli ve özellikle kendi sosyal tabanında belli bir tepkiyle karşılanması muhtemel böyle iki teşebbüsün sırf siyasal çıkarlar uğruna kullanılmak için ortaya atılmış olması, şahsen bizi ikna etmediği gibi, çok mantıklı da görünmüyor.

ÇÖZÜM SAMİMİYETLE İSTENİYOR AMA...

Alevilik meselesi konusunda siyasal iktidar yaklaşık üç yıl önce toplam yedi çalıştaylık bir toplantı serisi düzenlemiş, Sünni ve Alevi Bektaşî vakıf temsilcileri, kanaat önderleri, yazarlar, sanatkârlar, gazeteciler, bilim adamları ayrı ayrı çalıştaylar halinde bir araya getirilmişti. Ankara Kızılcahamam'da toplanan sonuncu çalıştayda öncekilerde ortaya çıkan sonuçlar tartışıldı ve bir rapor eşliğinde yayımlandı. Bu satırların yazarının katıldığı ikinci ve sonuncu çalıştayda Alevi ve Sünni bazı katılımcıların sergiledikleri tavır ve davranışlar, tartışmalarda kullanılan dil ve üslup, hiç şüphesiz ayrı bir konudur. Biz burada katılımcı tarafların çoğunun problemi çözmeye yönelik gerçekçi ve somut öneriler ortaya koymaktan çok, kendi tabanlarına mesaj vermek ve kendilerini öne çıkarmak maksadıyla uzlaşmaz, önyargılarının, dayatmacı tavırlarının sergilendiği bu ibretlik manzarayı bahis konusu yapmayacağız. Sadece hükûmeti temsil edenlerin ve her iki taraftan bazı katılımcıların ne kadar iyi niyetli, sabırlı ve tahammüllü olduklarını, meselenin gerçekten çözümünü ne kadar ciddiyetle istediklerini

vurgulamakla yetinelim.

Tıpkı yaklaşık kırk yıldan beridir hâlâ devam etmekte olan Ermeni ve 1980'lerde devreye giren Kürt meselesinde olduğu gibi, 1990'lardan beri de Alevi meselesinde devleti temsil edenler başta olmak üzere, farklı bazı çevrelerin savunduğu tezlerin yanlış olduğu –o zamanlar- ehlince bilinmekle beraber ancak bugün yeni yeni anlaşılmaya başlıyor. Bu aslında Türkiye'nin bu ve benzeri konularda, uluslararası ilişkilerinde gerçek anlamda sağlıklı bir bilimsel bilgi birikiminden yoksun olduğunu gösteren tarihsel ve aktüel bir problemidir. Siyasal iktidarlar yıllarca bu meselelerde bilime itibar etmek yerine, günübürlük gözlem ve istihbarata dayanan devlet politikaları uyguladılar. Ama bu politikalar, Türkiye'nin başını bu problemlerden kurtarmaya asla yetmemiştir. Sürekli tarihsel gerçekleri gizleyen, bunda ısrar ettikçe de zincirleme tutarsız argümanlar üretmek zorunda kalarak meseleleri çözeceğini düşünen, ama çözemeden bugüne gelen bir Türkiye'den bahsediyoruz. Bu Türkiye, sağlam bilimsel araştırmalara dayalı politika inşa etmek yerine, yakın zamana kadar ideolojik zihniyet ve tavırların hakimiyetinde yürümeyi bırakmayan, bilimi ancak garnitür olarak kullanan bir Türkiye idi. Bu Türkiye'ye, sıraladığımız bu üç temel problemde de, Batılı gazete ve dergilerden aldıkları haberlere, okudukları makalelere dayanarak kendi ideolojik eğilimleri doğrultusunda fikir üretmeye ve bunu kabul ettirmeye çalışan bazı kalem erbabı yol gösterme çabasındaydı. Bu çıkmaz yolun taşlarını kendi eliyle kendi yoluna döşeyen, daha Cumhuriyet'in başından beri bilimsel tarihe itibar etmek yerine, kendi inşa ettiği sanal tarihe itibar eden ve problemleriyle bu doğrultuda baş etmeye uğraşan, Türkiye'nin bizzat kendisidir. Bu sebeptendir

ki, Türkiye aynı yolda gittikçe bütün iç meselelerini nasıl bugüne kadar uluslararası müdahillere kendi eliyle teslim ettiyse, Alevilik meselesini de kendi elleriyle teslim etmek üzeredir.

Bizce her şeyden önce yapılacak olan, daha önce başka bir vesileyle söylediğimiz gibi, Alevilik meselesini teolojik bir mesele olarak görmekten en kısa zamanda vazgeçmek, meseleyi -ki cemevleri meselesi bu ana meselenin bir türevidir- tarihsel ve sosyolojik perspektiften ele almaya ve çözümlenmeye çalışmaktır. Alevilik meselesini "Alevilik Hz. Ali'yi sevmekse, onun gibi yaşamalıdır" mantığıyla değerlendirmek ve Alevileri buna ikna etmeye çalışmak doğru bir yol değildir. Bu mantığın ana ve değişmez hedefi, Alevilerin nasıl "doğru yol"a, yani Sünni İslam'a dahil edileceği idi. Hatta bir vakıf kurumu tarafından gereksiz yere lüks, ama zevksiz bir şekilde basılıp yayımlanmaya devam eden, lakin bilimsel açıdan birçok yanlış ve eksiği bulunan, problemleri ve gerçekleri tevil yoluyla örtmeye çalışan Aleviliğin temel kaynaklarını yayınlamaya yönelik serinin ana hedefi de buydu.

ALEVİ MESELESİNDE ASIL HATA

Yıllardır Alevilik konusunda ilahiyat perspektifinden kitaplar yazıldı, makaleler neşredildi. Ama Aleviliğin ve Alevilerin zihniyet ve inanç dünyalarına nüfuz edilmeye, nasıl bir tarihin içinden geldikleri anlaşılmaya çalışılmadı; aksine Alevileri kızdırma pahasına Aleviliğin tarifi yapıp durdu. İşte asıl hata tam da bu idi. Çünkü onlar haklı olarak Sünnilerin Aleviliği tarif etmesinin ve biçimlendirmeye çalışmasının yanlış olduğunu düşünüyorlar. Bu hata, Aleviliği "Ali'siz"leştiren, 1960'lı yılların militan sol akımlarının

güdümünde İslam'la bağlantısını kopararak gelişen akımı güçlendirdi ve kendini İslam dairesi içinde konuşlandıran geleneksel Alevi kesimini ve kimliğini zayıflattı. Bu akım halen özellikle Almanya, Fransa ve Hollanda gibi Avrupa ülkelerindeki bazı Alevi vakıf ve federasyonlarının, kilise teşkilatlarının ve üniversiter kuruluşların faaliyetleri ile, yayınları ile sürmektedir. Türkiye'deki muhafazakâr geleneksel Aleviler, sözü edilen ülkelerde kilisenin Hıristiyanlık propagandası yaparak Alevi gençlerini Hıristiyanlaştırma faaliyetlerinden çok şikâyet ediyorlar.

Öyle görünüyor ki, asıl meselenin yani hiçbir müdahaleye maruz bırakmadan Alevi kimliğinin olduğu gibi kabul edilmesinden ve demokratik haklarının tanınmasından ibaret asıl meselenin yalnızca bir parçası olan cemevleri konusu, bugün asıl meselenin kendisiyle özdeşleşmiştir. Bugün artık Türkiye'nin neredeyse her şehir ve kasabasında yıllardan beri cemevlerinin mevcudiyeti, durmadan yenilerinin inşa edildiği ve bunların Sünni halk içinde herhangi bir reaksiyon görmediği, aksine kabullenildiği ortadadır. Bunların, sık sık öne sürülen "İslam'ın ibadet mekânı bellidir, o da cami ve mescitlerdir" şeklinde teolojik bir argümanla reddedilmesinin pratikte bir anlamı kalmamıştır. Konuyu bu teolojik argüman üzerinden tartışarak vakit kaybetmek, kendini İslam kimliği içinde gören sessiz çoğunluğu teşkil eden geleneksel Alevi kitlelerini sahipsiz bırakacağı, bunun ise Türkiye için hiç de iyi sonuçlar doğurmayacağı artık kabul edilmelidir. Hep söylediğimiz gibi, "Alevilik'te cemevi vardı yoktu" gibi kısır tartışmalarla vakit kaybedilmemelidir. Bu gereksiz tartışmayı yapanların, sırf isme takılarak asırlarca varlığını sürdüren müesseseyi görmezden gelmemeleri temenni edilir.

Yukarıda da vurguladığımız gibi, her ulusal meselesini yanlış

yaklaşımlar yüzünden uluslararasılaştırarak dış müdahalelere kendi eliyle teslim eden Türkiye'nin, hiç olmazsa bu konuda elini çabuk tutarak cemevleri konusunu çözüme kavuşturması, Alevilik meselesinin çözümüne atılacak ilk ve en ses getirici adım olacaktır. Zaten Alevilik meselesi denilen "şey" in çözümünde asıl büyük adımları atması gereken, kanaatimizce hakim çoğunluk olarak bizzat Sünni kesime ve siyasal iktidara düşmektedir. Onların anlayışları ve hoşgörülerini, bu çözümü kolaylaştıracak en güçlü faktördür.

Alevi meselesi dediğimiz "şey" in bir yüzü bu ise, bir de Alevileri ilgilendiren yüzü vardır. Artık onların siyasal iktidarın meseleyi çözmek için attığı veya atacağı her adımı, Kürt meselesinde olduğu gibi itimatsızlık ve çözümsüzlük öngören "Aleviler Sünnileştirilmek, asimile edilmek isteniyor" gibi bahanelerle reddetmek ve Anadolu tabiriyle "ayaklarını mercimek kütüğüne dayayarak" çözüm önerilerine yanaşmamak gibi bir lüksleri olmadığını bilmeleri yerinde olacaktır. Ayrıca, nasıl kendileri kendi inanç ve ritüellerinin tanınmamasından haklı olarak rahatsız oluyorlarsa, "Abdest, namaz, Ramazan orucu, cami İslam'a sonradan Emeviler tarafından sokulmuştur" gibi gerek sosyolojik, gerekse teolojik ve inançsal açıdan hiçbir tarihsel temeli olmayan iddiaları da dillendirmemeleri çok isabetli olacaktır. Her iki kesime de birlikte yaşamaya alışma, tahammül ve hoşgörü temennisiyle.

2013-11-24

Muhabir: Ahmet Yaşar Ocak - Prof. Dr., TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Tarih Bölümü